

Dietrich Buxtehude 1637—1707.

Det 16. og det 17. Aarhundrede var en forunderlig rig Periode i Henseende til Musik, thi ikke alene gennemgik Musiken som Kunst en stærk Udvikling, men der opstod ogsaa et mægtigt Antal af fortræffelige Musikere og Sangere, der efter Datidens Krav ikke alene var udøvende men tillige skabende; det sidste gjaldt ogsaa Sangerne.

Og ogsaa her i Norden satte denne Periode bemærkelseværdige Spor.

Om det danske kgl. Kapel — der den Gang udelukkende bestod af Sangere — haves sikre Vidnesbyrd allerede fra 1519. Man ved ikke, i hvor lang Tid det forud for dette Aar havde eksisteret, eller hvornaar det var blevet oprettet, men Kapellet har derefter uden nogen Afbrydelse fortsat sin Eksistens saa langt over 400 Aar.

Og tænker man paa Personerne indenfor dansk Musikhistorie, danske saavel af Fødsel som af Virksomhed, træder først den navnkundige *Mogens Pedersøn* frem for Erindringen, men ogsaa hans Samtidige — de er begge født omkr. 1580 — *Hans Nielsen*, der sædvanligt benyttede sig af det italianiserede Navn *Giovanni Fonteijo*, var en fremragende Musiker, som endog opnaaede internationalt Ry.

Begge disse hørte til den Kreds af unge Musikere, der nød godt af Kong Chr. IV.s levende og virksomme Interesse for Musikens skønne Kunst, og denne over hundreedaarige Periode betegner en Musikens Trivsel i Danmark som ingen Sinde hverken før eller senere.

Og naar denne Periode kan betegnes som særlig frugtbar, gælder det ikke alene kvantitativt men ogsaa kvalitativt. Naturligvis var ikke alle de skabende Musikere fra den Tid lige talentfulde, men dygtige det var de alle, hvorfor deres Musik — selv om den falder i forskellige Kvalitetsgrader — altid er interessant at have med at gøre, da den har sin kunstneriske Værdi og bærer Præg af en kultiveret og kræsen Smag.

Det er derfor Bestræbelsen for at tilføre vor Kirkesang nye (d. v. s. gamle eller forglemte) og gode Melodier til Erstatning for de mange af ringe Kvalitet netop har taget den Periodes Musik som Kilde og Mønster, ligesom de bedste af vore Salmemelodier i hvert Fald stammer fra denne Tid, det første Aarhundrede efter Reformationen, hvad selv de mest overbeviste Tilhængere af forrige Aarhundredes kvalitetsmæssigt saa ringe Melodier som Regel gerne indrømmer.

*

*

*

Den berømte danskfødte Komponist *Dietrich Buxtehude* voksede op netop i denne musikmættede Tid. Han er ganske vist ikke Samtidig med de to førnævnte danske Komponister, men Jordbunden var som gødet med Musikglæde, og denne Tilstand varede for Danmarks Vedkommende et godt Stykke Tid efter Kong Chr. IV.s Død i 1648.

Der har været gjort store Anstrengelser for at faa konstateret, naar og hvor *Dietrich Buxtehude* blev født. Man har tidligere anset det for sikkert, at han kom til Verden i Helsingør, men Forskerne hælder mere og mere til den Anskuelse, at han maa være født i Helsingborg, og at Aarstallet maa være 1637 (sandsynligvis i Begyndelsen af Aaret), medens det hidtil har været umuligt at fastslaa nogen Dato, da Kirkebøgerne saavel i Helsingør som i Helsingborg mangler.

Faderen, *Johan Buxtehude*, var nemlig paa det Tidspunkt Organist i Helsingborg, men faa Aar efter (1642?) blev han ansat som Organist ved Sct. Olai Kirke i Helsingør. Imidlertid var Helsingborg jo endnu, indtil Krigens Afslutning i 1658, en dansk By, saa han er i hvert Tilfælde født som dansk Statsborger; en yngre Broder, *Peter*, er født i Helsingør.

Sine Børnear har *Dietrich B.* saaledes tilbragt i Sundtoldens By med sin velhavende og vindskibelige Handelsstand. Og naar det i tidligere Biografier er anført, at han var uddannet af den kendte Organist og Orgelbygger *Johan Lorentz* i København — Faderen til den ved Sct. Nicolai Kirke ansatte Organist *Johan Lorentz*, der omkom under Teaterbranden i 1689 — kan det for saa vidt nok have sin Rigtighed, som denne Mand i gentagne Tilfælde har opholdt sig i Helsingør i sin Egenskab af Orgelbygger; han døde ogsaa i Helsingør i 1650. Saa medens *Dietrich Buxtehudes* Fader maa formodes at have været hans egentlige Læremester, er der al Grund til at tro, at den opvakte Dreng har faaet mange Vink og adskillig Vejledning af *Johan Lorentz*, selv om det ikke har været egentlig Undervisning eller Uddannelse; og Ophold i København for Uddannelsens Skyld er kun lidt sandsynlig.

Noget nærmere herom ved man ikke, men at han har været ferm til at spille paa Orgel (maaske ogsaa paa andre Instrumenter) er hævet over enhver Tvivl, og allerede i 20 Aars Alderen faar han Ansættelse ved Sct. Mariæ Kirke i Helsingborg, hvorfra han 3 Aar senere forflyttedes til Sct. Mariæ Kirke i Helsingør, en Stilling han beklædte i ca. 7 Aar indtil 1667.

Trods denne sidste noget beskedne Ansættelse maa *Dietrich Buxtehude* alligevel have henledt videre Kredses Opmærksomhed paa sig, da man ellers vanskeligt kan tænke sig, at han derfra blev kaldet til Organist ved Sct. Mariæ Kirke i Lübeck, der paa den Tid havde et af de fornemste Organistembeder i Tyskland. Her blev han imidlertid ansat i 1668, omtrent $\frac{1}{2}$ Aar efter at den hidtidige Organist *Franz Tunder* var afgaaet ved Døden.

Den betydelige Musikhistoriker *Robert Eitner* anfører i sit *Quellen-Lexikon*, at D. B. ankom til Lübeck allerede i 1667. For saa vidt denne Angivelse er rigtig, maa man formode, at de Lübeck'ske Myndigheder allerede forud har været klar over hans Kvalifikation, og med fremtidig Ansættelse for Øje (maaske endda før Fr. Tunders Død) bedet ham komme til Lübeck for midlertidig at varetage Organistgerningen. Ansættelsen ved Sct. Mariæ Kirke i Lübeck fra April 1668 er i hvert Fald et Faktum, og efter Tidens Skik ægtede han ogsaa (i Aug. 1668) sin Forgængers Datter.

Han var nu kommet i den Stilling, hvor hans rige Evner ret kunde udfolde sig. Man ved ikke bestemt, om han før den Tid har komponeret noget, det kan ikke fastslaas, men al Sandsynlighed taler derfor, da et Menneske med hans Begavelse ikke kan tænkes at være uproduktiv indtil 30-Aars-Alderen, og da først paabegynde en omfattende Produktion af høj Kvalitet.

Kun faa Aar efter sin Ansættelse i Lübeck begyndte Buxtehude sine berømte Koncerter, som han benævnte »Abendmusiken», og som fandt Sted hvert Efteraar gennem en lang Aarrække. Disse Koncerter, hvis Forbillede var Johan Lorentz' Koncerter i Sct. Nikolai Kirke i København, forøgede hans Berømmelse i uhyre Grad, saa der samledes Tilhørere fra nær og fjern — ofte med Dagsrejser fra Lübeck — og han blev efterhaanden europæisk berømt. Ved disse Koncerter spillede han dels Orgelet og fremførte egne eller Samtidiges Kompositioner, eller han dels fremførte Vokalværker, hovedsageligt egne Kompositioner i Motet- eller Kantateform, af hvilke mange er skrevet netop med disse Opførelser for Øje.

Blandt dem der af Rygtet derom blev levende interesseret i disse herlige Musikopførelser var ogsaa den unge *Johann Sebastian Bach*. Denne unge Musiker, der var et halvt Aarhundrede yngre end Buxtehude, havde paa det Tidspunkt Ansættelse som Organist i Arnstadt i Thüringen, men hans Trang til personligt at lære den berømte Mester at kende og til at lære noget af ham var saa stor, at han søgte Orlov fra sin Kirke for at drage til Lübeck.

Den begærede Orlov fik han ogsaa bevilliget, men — kun for en Maaned, og da Bach var meget smaat beslaaet med Penge, saa han ikke vilde bruge dem alene til Rejsepenge, tog han sig for at spadsere den henved 400 km. lange Strækning og gennemførte den, saa han om Efteraaret 1705 ankom til Lübeck. Hans Forventninger om hvad han her skulde naa af musikalske Oplevelser blev langt overtrufne; han kunde ikke rive sig løs, saa Orlovs-Terminen udløb, og først efter omtrent $\frac{1}{2}$ Aars Forløb vendte han hjem igen til Arnstadt, hvor det første Resultat var en alvorlig Reprimande fra Kirkemyndighederne for hans lange Udeblivelse.

Men Bach har utvivlsomt haft et meget frugtbart Ophold hos den berømte — nu aldrende — Mester, som han kom til at høj-

agte; og at Buxtehude paa sin Side ogsaa forstod at værdsætte sin unge Gæst, er mere end sandsynligt. Det formodes endda med største Rimelighed, at Buxtehude har tilbudt Bach at blive hans Efterfølger i det saa ansete Embede; der var kun den Betingelse, at han skulde ægte hans Datter. Dette sidste har aabenbart ikke tiltalt Bach, dels fordi han paa dette Tidspunkt havde sit Hjertes Tilbøjelighed paa et andet Sted, og dels fordi Buxtehudes Datter maa have været 16—17 Aar ældre end ham.

Saa Bach tog Afsked med Lübeck, med Buxtehude og hans Datter og vendte hjem til Arnstadt, fattigere end han var rejst derfra, men beriget med musikalske Indtryk, som utvivlsomt har sat dybe Spor i hans egen Kompositions-Virksomhed. Det kan her tilføjes, at Buxtehudes Efterfølger i Embedet, *Schieferdecker*, ogsaa virkelig giftede sig med dennes Datter.

Af andre kendte Besøgende hos Buxtehude i Lübeck maa nævnes den store Komponist *Georg Friedrich Händel*, der i Tiden omkring 1705 havde Ansættelse ved Operaen i Hamburg. Sammen med den da lige saa berømte Komponist og Musikforfatter *Johann Mattheson* rejste han pr Karet til Lübeck (hvilken Mod-sætning til Bachs Vandring fra Arnstadt og tilbage), men disses Ophold i Lübeck varede kun faa Dage. Muligt har de kun kunnet blive borte fra Tjenesten i Hamburg meget begrænset Tid, eller de ikke har fundet Mesteren svarende til deres maaske højt-stemte Forventninger; maaske begge Dele.

Buxtehudes Liv i Lübeck har sikkert været uden større Tildragelser. Men hans efterhaanden internationale Berømmelse har medført, at han kom i Berøring med mange Mennesker, især Musikere. Og blandt disse finder vi den svenske Hofkapelmester *Gustaf Düben* fra Stockholm.

Denne fremragende Musiker, der var 12—13 Aar ældre end Buxtehude, havde rejst meget i sin Tid, men fra omkring 1670 var Maalet for hans Rejser næsten altid Lübeck, og saa vidt man kan skønne, udviklede der sig et varmt Venskab mellem disse to, ligesom Düben ogsaa havde staaet i venskabelig Forbindelse med Franz Tunder. Temmelig sikre Vidnesbyrd herom er dels, at Buxtehude i 1680 tilegner Düben en Komposition, og dels at Buxtehude sendte saa mange af sine Manuskripter til Düben, at de, i et Antal af ca. 70 Kompositioner, deraf 7 instrumentale, som følge deraf nu opbevares i Upsala Universitetsbibliothek.

Man ved ellers ikke noget med Sikkerhed om Buxtehudes Karakter eller menneskelige Egenskaber. Det bliver dog i Almindelighed anført til Gunst for ham i saa Henseende, at han i 1672, kort efter Moderens Død, tog sin gamle Fader i Pleje, og efter hans Død 2 Aar senere skrev en smuk Sørgekantate over ham »Fried- und Freudenreiche Hinfahrt des alten Simons etc., Lübeck 1674». Og den danske Musikforsker *S. A. E. Hagen* anfører i sin Studie om Buxtehude, at han »ikke kan anføre noget positivt fra hans Ungdoms Historie. Men man kan nok af det vemo-

digt milde, som oftere spores i hans Værker, slutte, at han med trofast Kærlighed har hængt ved sit Hjem og sin Familie».

Selv naaede han at blive 70 Aar gammel; den 9. Maj 1707 gik han bort.

I Sct. Mariæ Kirke i Helsingør findes i Vestvæggen lige indenfor Indgangen til højre en blankpoleret, sort Marmortavle med følgende Inskription i Guldbogstaver:

DIETRICH BUXTEHUDE
Sankt Mariæ Kirkes Organist
1660—67

Menigheden satte ham dette
Minde ved Kirkens
500 Aars Fest
1930

Da imidlertid den musikalske Smag og Udvikling ved den Tid gik i en helt anden Retning, blev hans Værker hurtigt glemt, saa det i Virkeligheden først er gennem de sidste Halvhundredeaar man atter lidt efter lidt har draget hans Kompositioner frem. Og saaledes værdsættes han i vore Dage, at for hvert nyt Værk, der bliver bragt for Dagens Lys og opføres, stiger hans Berømmelse, saa han endda lejlighedsvis i Tyskland er blevet betegnet »Der grosse Däne».

* * *

Hvis man vil prøve at danne sig et Billede af Buxtehudes Fysiognomi som Komponist, og derigennem søge Forstaaelse af hans Storhed og klare sig Betingelserne for hans Berømmelse, maa man først erindre sig, at han levede i det 17. Aarhundrede, og at hans Uddannelse eller Udvikling i Ungdomsaarene endnu hvilede paa det 16. Aarhundredes helt igennem polyphone Musik.

Den Omvæltning der skete omkring Aar 1600, idet den tidligere eneherkende Korpolyphoni maatte vige for Monodien, d. v. s. Solosangen med instrumental Ledsagelse, var endnu ikke trængt igennem heroppe i Norden; og tilmed har han hovedsageligt dyrket Orgelspillet, hvis hele Virkemaade var baaret af Korpolyphoniens Principer.

Men Buxtehude var ikke kommet ret langt ind i Manddomsaarene, før ogsaa han blev revet med af den nye Bevægelse. Man maa antage, at hans Overflytning til Lübeck har haft stor Betydning i saa Henseende, han er ligesom kommet Brændpunktet nærmere. Hertil kommer, at Instrumentalmusiken, d. v. s. den begyndende Orkestermusik allerede havde gjort et mægtigt Skridt fremad, dels i Retning af Selvstændiggørelse og dels — som det føltes — som uundwærligt Led ogsaa i Vokalmusik. Alt dette forklarer,

at Buxtehudes Vokalmusik har Forbindelse med færre eller flere Instrumenter, og at der fra hans Haand kun foreligger et eneste Værk, en *Missa brevis*, som er tænkt a cappella, en monumental 5-stemmig Korkomposition i den klassiske Korstil. Alligevel har den ikke saa faa Momenter i Retning af melodiske og harmoniske Toneforbindelser, der ikke hører hjemme i det 16. Aarhundrede, men som blev bragt i Anvendelse af det Slægtled af Komponister, hvortil Buxtehude hører.

Hans øvrige Vokalkompositioner, hovedsageligt omfattende Kantater, har derimod Solosatser afvekslende med Korsatser eller Ensembler, eller er endda helt igennem Solo-Kantater uden nogen Art Ensembler, men altid med Anvendelse af Instrumenter. Hans Stil i disse Værker er da som en Overgang mellem den strenge klassiske og den stærkt bevægede Rokokostil, hvori der ganske vist tilstræbes at give Udtryk for Ordnes Indhold, men hvor den skønne Melodibevægelse dog var Hovedhensynet. Dette gør sig ogsaa gældende i hans Kammermusik, saa man i vore Dage forholdsvis let indstiller sig paa denne Musik, og kan glæde sig over det »blidt vemodige«, der som oftest præger denne Del af hans Musik.

Noget anderledes er det med Buxtehudes Orgelmusik, thi den var ikke i samme Grad paavirket af de nyere Strømninger; derfor faar man gennem denne mere Indtrykket af en helstøbt Karakter, en helt igennem maskulin Tonedigter, hvis Musik ejer en æstetisk Heroisme, der skiller den fra og sætter den over Samtidens Musik. Det er nu en almindelig Anskuelse, at kun Joh. Seb. Bach er Buxtehudes Overmand som Orgelkomponist, men Buxtehudes skabende Fantasi og Iderigdom er enestaaende.

Men vi skulde helt igennem flere Musikepoker, ja se Ende paa Nyromantiken og ind i Nyklassicismen, før der atter var Betingelser til Stede for ret at kunne værdsætte Buxtehudes Værker, men disse Betingelser er i vore Dage til Stede som ingen Sinde før.

Bevægelsen for at genoplive Buxtehudes Musik tog ganske vist sin Begyndelse i Slutningen af forrige Aarhundrede, men i det 20. Aarhundrede har den faaet en hurtig og kraftig Vækst, saa vi ikke alene forstaar den Berømmelse, Buxtehude opnaaede i sin Levetid, men vi deler ogsaa — og maaske med større Forstaaelse nu — den Beundring, som Datiden nærede for ham.

Julius Foss.

Svenskt körarbete under 1936.

Vid en återblick på vad som under år 1936 tilldragit sig på den kyrkliga körsångens område evad som rört vårt land, må vi först stanna inför den smärtsamma förlust, som drabbat den svenska